

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
DOTYCZĄCY NAGROBKÓW RODZINY MARTYSZEWSKICH
Z CMENTARZA ŚW. MICHAŁA W RYDZE, ŁOTWA

Autor opracowania: mgr Marta Butkiewicz, Konserwator Dziej Sztuki
Zleceniodawca: Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa za Granicą POLONIKA

Brwinów- Ryga październik- listopad 2023

WSTĘP

Identyfikacja obiektu

Rodzaj obiektu- nagrobki wolnostojące typu architektonicznego

Autor- nieznany

Materiał- odlew betonowy

Czas powstania- po roku 1890

Wymiary ogólne.:

- nagrobek Maryi Martyszewskiej- wys.- 73 cm, szer.- 72 cm, głęb.- 153 cm
- nagrobek Konstantego Stanisława Martyszewskiego- wys.-76 cm, szer.-60 cm, głęb.- 150 cm

Właściciel- Zarząd cmentarza św. Michała, Gaujas iela 3, Ziemeļu rajons, Rīga, LV-1026, Łotwa.

Przedmiot opracowania

Niniejsze opracowanie dotyczy nagrobków rodziny Martyszewskich z cmentarza św. Michała w Rydze, Łotwa. Praca powstała na zlecenie Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa za Granicą POLONIKA, z siedzibą w Warszawie przy ul. Antoniego Józefa Madalińskiego 101, 02- 549 Warszawa.

Zakres opracowania

Opracowanie zawiera:

- ✓ Opis inwentaryzacyjny wraz z budową technologiczną
- ✓ Stan zachowania obiektu
- ✓ Wnioski i założenia konserwatorskie
- ✓ Program prac konserwatorskich (z proponowaną technologią ich wykonania)
- ✓ Dokumentację fotograficzną stanu zachowania

OPIS INWENTARYZACYJNY WRAZ Z BUDOWĄ TECHNOLOGICZNĄ

Przedmiotem poniższego opisu są dwa nagrobki rodziny Martyszewskich z cmentarza św. Michała w Rydze, Łotwa. Obiekty znajdują się tuż obok siebie, z prawej strony głównej alei wiodącej do kaplicy cmentarnej w kwaterze nr 18 (wg. planu administracyjnego cmentarza).

Osoby spoczywające w miejscu upamiętnienia to Marya z Szostakowskich Martyszewska (ur. 13 listopada 1856 roku, zm. 13 stycznia 1890 r) oraz Konstanty Stanisław Martyszewski (um. 17 października?).

Datę powstania datuje się na okres po 1890 roku. Brak danych na temat warsztatu, odlewni czy autora dzieła.

Ogólne wymiary:

- nagrobka Maryi Martyszewskiej- wys.- 73 cm, szer.- 72 cm, głęb.- 153 cm
- nagrobka Konstantego Stanisława Martyszewskiego- wys.-76 cm, szer.-60 cm, głęb.- 150 cm

Oba obiekty mają dość zbliżoną formę profilowanej opaski, u wezgłowia której znajduje się ukośnie umieszczona tablica z inskrypcją rytą.

Inskrypcja nr 1 (z nagrobka Maryi Martyszewskiej) rodzaj kroju pisma- antykwa, majuskuła:

S.P./
MARYA MARTYSZEWSKA/
Z SZOSTAKOWISKICH/
URODZ. 19 LISTOPADA 1859/
UMARŁA 13 STYCZNIA1890.//.

Inskrypcja nr 2 (z nagrobka Konstantego Stanisława Martyszewicza) rodzaj kroju pisma- antykwa, majuskuła:

S.P./
KONSTANTY STANISŁAW/
MARTYSZEWSKI/
UR.17 PAŹDZ [IERNIKA] [...]//.

Nagrobki wykonano metodą odlewu stosując mieszaninę wody z cementem oraz odpowiednio wyselekcjonowany piasek kwarcowy z okruchami skał oraz ziarnami minerałów nieprzezroczystych. Obiekty składają się z dwóch elementów (ława oraz tablica) połączonych ze sobą zaprawą mineralną.

Nie stwierdzono fundamentu ani podmurówki pod obiektem.

STAN ZACHOWANIA OBIEKTU

Stan zachowania obu obiektów różni się od siebie. Zdecydowanie większym zniszczeniom uległ nagrobek Konstantego Stanisława, który został uszkodzony mechanicznie, w wyniku czego jego tablica, lewy bok oraz naroże z tyłu prawej strony zostały połamane. Pomnik jest przechylony w prawo, brak ok 50% powierzchni tablicy.

Nagrobki rodziny Martyszewskich są częściowo zapadnięte w ziemię (ok 15 cm dolnego elementu). Natomiast spora powierzchnia obiektów pokryta jest dość grubą warstwą humusu, którą w wielu miejscach porasta niska roślinność, mchy oraz porosty. Wpływa to na odbiór wizualny jak również pogorszenie stanu zachowania substancji zabytkowej. Mikroorganizmy bytujące na betonie wydzielają szkodliwe substancje, które rozpuszczają składniki zaprawy. Ubytki wierzchniej warstwy zaprawy zaobserwowano min. na powierzchniach pionowych i na tablicach.

Duży wpływ na obecny stan zachowania obu pomników miała ich zewnętrzna ekspozycja, w otoczeniu licznej roślinności, w dużej aglomeracji miejskiej. Prócz szkodliwego działania wody (opady, podciąganie kapilarne, mróz, grad itp.), wiatrów, dobowych i rocznych zmian temperatur istotnym czynnikiem przyspieszającym procesy niszczenia są zanieczyszczenie powietrza, które w kontakcie z wodą tworzą kwasy rozpuszczające spoiwo cementowe. Dodatkowo spadek temperatury poniżej 0° C powoduje zwiększenie objętości wody lub jej roztworów, co z kolei może prowadzić do rozsadzania por materiału. W wyniku czego powstają spękania, mikroszczeliny, wykruszenia. Dokładne zbadanie ilości tego typu zniszczeń możliwe będzie po oczyszczeniu powierzchni obiektu.

Nawarstwienia chemiczne jak również ubytki warstwy powierzchniowej betonu wpłynęły na stan zachowania napisów, które obecnie są dość nieczytelne

WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Przewidywane działania należy skupić na przywróceniu właściwości technicznych obu pomników, powstrzymaniu procesów niszczących jak również odtworzeniu możliwie najwierniej oryginalnego wyglądu obiektów.

Prace powinny być poprzedzone dokładną analizą stanu zachowania, po uprzednim przeszukaniu okolic nagrobków w celu odnalezienia jak największej ilości fragmentów pomnika Konstantego Stanisława Martyszewskiego.

Niezbędnym będzie demontaż obu obiektów i przewiezienie ich do pracowni konserwatorskiej. Umożliwi to wykonanie fundamentów oraz izolacji co zapobiegnie późniejszemu zapadaniu się nagrobków jak również podciąganiu kapilarnemu, dodatkowo ułatwi to prowadzenie prac.

Ważnym elementem działań konserwatorskich przy obiektach będzie eliminacja wszelkiego rodzaju nawarstwień przyspieszających procesy niszczące beton. Koniecznym będzie wypełnienie wszelkiego rodzaju spękań i mikroszczelin oraz ubytków.

W celu zabezpieczenia powierzchni obiektów wykonanie hydrofobizacji.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Przed rozpoczęciem prac przy obiektach należy

- wykonać dokumentację fotograficzną obrazującą stan zachowania nagrobków
 - przeszukać okolice nagrobków w celu odnalezienia brakujących fragmentów pomnika Konstantego Stanisława Martysewicza
 - podjąć próbę odnalezienia materiałów archiwalnych w celu zdobycia informacji dotyczącej daty śmierci Konstantego Stanisława Martysewicza. Informacja potrzebna do rekonstrukcji tablicy inskrypcyjnej pochodzącej z pomnika zmarłego.
1. Odkopanie oraz demontaż obiektów. Przewiezienie nagrobków do pracowni konserwatorskich.
 2. Inwentaryzacja poszczególnych fragmentów nagrobka Konstantego Stanisława Martyszewskiego

3. Wstępne oczyszczenie powierzchni obiektów z mchów (mechanicznie przy użyciu np. metalowych szczotek) oraz różnego rodzaju luźnych zabrudzeń typu ziemia, kurz, resztki roślin itp. przy pomocy pędzli, szczotek lub sprężonego powietrza.
4. Dezynfekcja pomników preparatem biobójczym. Pozostawienie obiektu na okres dwóch dni. Proces należy powtórzyć kilkakrotnie.
5. Umycie powierzchni nagrobków myjką ciśnieniową z użyciem gorącej wody lub wytwornicą pary wodnej. Pracę urządzenia należy dostosować tak by nie niszczyła ona powierzchni obiektu ani nie wpłynęła niszcząco na jego wytrzymałość. W tym celu zaleca się przeprowadzenie odpowiednich prób. Dopuszcza się również ewentualne doczyszczenie powierzchni obiektów metodą piaskowania.
6. Po oczyszczeniu możliwa będzie dokładana ocena stanu zachowania obiektów. W razie konieczności nagrobki należy wzmocnić miejscowo preparatem opartym na estrach kwasu krzemowego np. KSE OH firmy Remmers lub Silex OH firmy Keim lub innym przeznaczonym do wzmocniania zabytkowych powierzchni mineralnych.
7. Sklejenie poszczególnych fragmentów nagrobka Konstantego Stanisława Martysewicza przy użyciu kleju mineralnego na bazie cementu. W razie konieczności użycie prętów z włókna szklanego bądź stali kwasoodpornej.
8. Wypełnienie mniejszych szczelin żywicą epoksydową np. IR Epoxy 360 firmy Remmers.
9. Uzupełnienie ubytków szybkowiążącą zaprawą mineralną Betofix RM firmy Remmers lub inną o podobnych parametrach. Dopuszcza się również zastosowanie zaprawy wykonanej na bazie cementu portlandzkiego z wypełniaczem w postaci piasku oraz drobnego kruszywa kamiennego (zbliżonego do kruszywa użytego w materiale zabytkowym). Należy pamiętać o odpowiednim sezonowaniu uzupełnień.
10. Rekonstrukcja brakującego fragmentu tablicy inskrypcyjnej z nagrobka Konstantego Stanisława Martyszewskiego.

➤ Uwaga

W przypadku braku informacji na temat daty śmierci zmarłego należy odtworzyć jedynie formę tablicy. Prosta płaszczyzna uczytelni formę płyty podnosząc jej walory estetyczne z jednoczesnym ukazaniem braków w inskrypcji.

11. Ewentualna unifikacja uzupełnień farbami żolowo- krzemianowymi np. Concentral Lasur firmy Keim
12. Uczytelnienie liter napisów poprzez podmalowanie farbą żolowo-krzemianową np. Concentral Lasur firmy Keim lub inną przeznaczoną do betonów.
13. Zabezpieczenie wewnętrznej strony opaski obrzutką izolacyjną tak by ograniczyć przenikanie wody gruntowej w głąb nagrobków.
14. Hydrofobizacja nagrobków preparatem Funcosil BI firmy Remmers lub innym przeznaczonym do impregnacji betonu
15. Wykonanie dokumentacji powykonawczej.

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot. nr. 1. Nagrobki rodziny Martyszewskich z cmentarza św. Michała w Rydze, Łotwa. Widok ogólny, front, październik 2023. Autor fot. Marta Butkiewicz.

Fot. nr.2. Nagrobki rodziny Martyszewskich z cmentarza św. Michała w Rydze, Łotwa. Widok ogólny, front, październik 2023. Autor fot. Marta Butkiewicz.

Fot. nr. 3. Nagrobki rodziny Martyszewskich z cmentarza św. Michała w Rydze, Łotwa. Widok ogólny, tył, październik 2023. Autor fot. Marta Butkiewicz.

Fot. nr. 4. Nagrobki rodziny Martyszewskich z cmentarza św. Michała w Rydze, Łotwa. Widok ogólny, tył, październik 2023. Autor fot. Marta Butkiewicz.

Fot. nr. 5. Nagrobki rodziny Martyszewskich z cmentarza św. Michała w Rydze, Łotwa. Widok ogólny, lewy bok, październik 2023. Autor fot. Marta Butkiewicz.

Fot. nr. 6. Nagrobki rodziny Martyszewskich z cmentarza św. Michała w Rydze, Łotwa. Widok ogólny, prawy bok, październik 2023. Autor fot. Marta Butkiewicz.

Fot. nr. 7. Nagrobek Maryi z Szostakowskich Martyszewskiej z cmentarza św. Michała w Rydze, Łotwa. Widok ogólny, front, październik 2023. Autor fot. Marta Butkiewicz.

Fot. nr. 8. Nagrobek Maryi z Szostakowskich Martyszewskiej z cmentarza św. Michała w Rydze, Łotwa. Widoczna tablica inskrypcyjna, front, październik 2023. Autor fot. Marta Butkiewicz.

Fot. nr. 9. Nagrobek Maryi z Szostakowskich Martyszewskiej z cmentarza św. Michała w Rydze, Łotwa. Widok ogólny, tył, październik 2023. Autor fot. Marta Butkiewicz.

Fot. nr. 10. Nagrobek Maryi z Szostakowskich Martyszewskiej z cmentarza św. Michała w Rydze, Łotwa. Widoczny fragment podstawki pod tablicę, tył, październik 2023. Autor fot. Marta Butkiewicz.

Fot. nr. 11. Nagrobek Konstantego Stanisława Martysewicz z cmentarza św. Michała w Rydze, Łotwa. Widok ogólny, lewy bok, październik 2023. Autor fot. Marta Butkiewicz.

Fot. nr. 12. Nagrobek Konstantego Stanisława Martysewicza z cmentarza św. Michała w Rydze, Łotwa. Widoczny fragment połamanej tablicy oraz lewego boku, październik 2023. Autor fot. Marta Butkiewicz.

Fot. nr. 13. Nagrobek Konstantego Stanisława Martysewicza z cmentarza św. Michała w Rydze, Łotwa. Widok ogólny od góry, październik 2023. Autor fot. Marta Butkiewicz.

Fot. nr. 14. Nagrobek Konstantego Stanisława Martysewicz z cmentarza św. Michała w Rydze, Łotwa. Tablica inskrypcyjna, październik 2023. Autor fot. Marta Butkiewicz.